

LISA 6. NGTS-i rakendamisel tehtav koostöö eri osalistega

Käesolevas lisas kirjeldatakse põhjalikumalt, kuidas juhtumikorraldajad erinevate valdkondlike spetsialistide ja noortega tegelejatega (vt ptk 6.1 joonis 34) noori toetades koostööd on teinud või kuidas mõne uuringus osalenu hinnangul või analüüsist tulenevalt koostööd teha võiks. Arvestades, et koostöö tegemine sõltub erinevatest asjaoludest ja NGTS-i koostöö osalised kaardistati kvalitatiivselt, mitte kvantitatiivselt, ei anna käesolev lisa statistilist ülevaadet koostöö sagedusest, tõhususest jmt. Lisa eesmärk on pigem anda mõtteid koostöö tegemiseks. Lisaks on oluline pöörata tähelepanu, et noorte erisusest tulenevalt on ka ootused ning vajadused teenustele ja koostööle erinevad.

Sotsiaalministeerium

Sotsiaalministeerium kui NGTS-i looja piloteerib partneritega NGTS-i rakendamist, arendab NGTS-i lähtuvalt saadavast tagasisidest ja korraldab NGTS-i rakendavatele KOV-idele NGTS-i rakendamist ja noorte toetamist puudutavaid koolitusi ning infopäevasid.

Sotsiaalministeeriumiga teevad üldjuhul mitmepoolset ja regulaarset koostööd vaid piloot KOV-id: arutelud NGTS-i rakendamise arendamiseks, juhtumimenetluse juhise, STAR ja näidiskirjade kohendamiseks, kogemuste vahetamine juhtumite lahendamisel. Teiste KOV-ide puhul on koostöö pigem ühesuunaline: osaletakse koolitustel ja järgitakse vastavalt võimalustele ning oma põhimõtetele SoM-ilt laekuvaid juhiseid NGTS-i rakendamiseks.

Intervjuudele tuginedes võiksid ka vabatahtlikult NGTS-i rakendavad KOV-id SoM-iga sisulisemat koostööd teha ja tagasisidet SoM-ile anda. Uuringule tuginedes võib eeldada, et sel juhul süüvitaks NGTS-i olemusse rohkem, mis omakorda tõstaks noorte haridusse või tööturule aitamise kvaliteeti.

Eesti Töötukassa

Töötukassa pakub nii töötuks registreerunutele kui töötsijatele erinevaid teenuseid alustades karjäärinõustamisest ja lõpetades koolituste, palgatoetuste, esimese töökogemuse saamise soodustamise ning töövõime hindamisega¹. Inimene peab ise töötukassasse pöörduma, et abi saada. Mõnes piirkonnas teevad aga noortega tegelejad (juhtumikorraldajad, koostööpartnerid) töötukassa esindajatega tihedat koostööd ja esmakontakt või pöördumine võib toimuda noortega tegeleja poolt.

Üldjuhul on esmakontakt töötukassaga pigem lühike, kuid sõltuvalt piirkonnast on noortele spetsialiseerunud töötaja või juhtumikorraldaja vastuvõtule registreerudes võimalik saada põhjalikumat nõustamist juba esmakohtumisel². Sisulisema esmakontakti tagamiseks on soovitatav töötuna arvele võtta e-töötukassas³.

¹ Vaata rohkem Eesti Töötukassa. (2017). „Teenused“.

² Vaata ka Tatar, M., Käger, M., Vollmer, M., Kivistik, K., Pertšjonok, A. (2017). „Tegevuse „Minu esimene töökoht“ vahhindamine“. Balti Uuringute Instituut. Ptk 6.2.

³ Eesti Töötukassa. (2020). „Töötuna arvelevõtmine“.

„Esmane rindeliin on siis need töövahenduskonsultandid, kes võtavadki töötuna arvele. Ja kui nemad juba näevad, et seal on võib-olla mõni keerulisem klient, kes vajab rohkem tuge, tuge... Et üldjuhul need ongi siis võib-olla kas tervise teemad põhiliselt või on näha, et on noor, kellel on vähene töökogemus ja, ja ta kuulub sinna NEET-rühma. Et siis nemad suunatakse edasi sealt töövahenduskonsultandi juures juhtumikorraldaja juurde. Juhtumikorraldajad ongi need inimesed, kellel on rohkem aega, kellega neil on juba pikemad kohtumised, võtavad kliendiga võib-olla rohkem telefoni või meili teel ühendust, on ju, ja kes, kes aitavad nagu inimesel...“
(Töötukassa esindaja)

Koostööd töötukassaga ja töötukassa rolli noorte toetamises tõid välja enamasti intervjuerituid, nii poliitikakujundajad, juhtumikorraldajad kui ka teised juhtumikorraldajate koostööpartnerid. Koostöö töötukassaga sõltub konkreetsest KOV-ist, juhtumikorraldajast ja Eesti Töötukassa osakonnast (sh osakonna tööjõuoolavusest ja suuruselt). Üldjuhul kirjeldati koostööd kui info edastamist (töötukassale info NGTS-ist ja konkreetse juhtumikorraldaja tegevustest, noorele info Eesti Töötukassa võimalustest), kusjuures mõnes piirkonnas piirdub see noore töötukassasse saatmisega ilma täpsema teenuste võimaluste kirjelduseta. Mitmed juhtumikorraldajad tõid välja ka töötukassaga konsulteerimist ja töötukassa kaasamist noorte toetamisse ehk töötukassasse jõudmise tõenäosuse suurendamist ning töötukassa tehtava võimestamist: noore paremaks toetamiseks Eesti Töötukassa teenuste ja protsesside täpsustamine, Töötukassa võimalike spetsialistide täpsustamine, kelle juurde noort saata, noore kohta eelinfo ja noore käekäigu info vahetamine, noore toetamine suhtluses töötukassaga või töötukassaga kontakteerumine kui noorele kõiki võimalusi esmapilgul õiglaselt ei võimaldata jne. Mõned juhtumikorraldajad tõid välja ka noore töötukassas käimise jätkamise motiveerimist ning tekkinud arusaamatuste selgitamist nn vahemehena. Üsna mitmed intervjuerituid tõid välja ennetustegevust: töötukassa esindajad kutsutakse noortele ja noortega tegelejatele noorte tööellu suundumise võimalusi ja oma teenuseid tutvustama. Intervjuudest selgus, et mõnes Eesti Töötukassa büroos on noortele keskendunud spetsialist, kes teeb koostööd ka Tugilaga ning ühes intervjuus toodi välja, et seal võtab Eesti Töötukassa spetsialist NGTS-i juhtumikorraldajaga ühendust kui näeb, et mõni noor pole pika aja jooksul sobivat töökohta leidnud ja võib täiendavat KOV-i juhtumikorraldaja tuge vajada. Mitmes piirkonnas toodi välja juba edukalt toimivat või hiljuti alustatud võrgustikutööd, kus ka Eesti Töötukassa esindatud on.

„Kui noorel ongi tõsine vaimse tervise küsimus ja ta on läinud töötukassasse, aga ta ju käib seal nii põgusalt, nad ei ole ju keegi aru saanud ja suunati ta mingisse gruppi, kus ta pidi tegema seal grupi tegevusi ja tema jaoks olid need väga alandavad ja väga, sest tema oma depressiivses seisundis ei olnud valmis selliseid aktiivmeetodeid teistega koos tegema. Ehk siis noh. Noh, see noor sinna rohkem ei lähe, et vot see ongi nagu see, et et nad võiksid rohkem nagu meie kaudu jõuda sinna, et seda eeltööd ära teha. /.../ Noh ta ei pruugi jõuda nende teenusteni, mida tal tegelikult on vaja või ta enne on seal töötukassas nii kaua, enne kui ta jõuab selleni, mida tal vaja on.“ (juhtumikorraldaja)

„Töötukassas on meil /.../ [kohanimi] siin selline kokkulepe, et ma suhtlen enne juhtumikorraldajaga ja tema juba annab meile aja. Noh, ma räägin natuke loo ära ka, et tavaliselt alati noore nõusolekul. Et ma küsin noore käest, kas ma võin rääkida, et siis me teame paremini, et kuhu, mis teenust sul sealt töötukassast [vaja] läheb, kas töövahenduskonsultant või korraga juhtumikorraldaja juurde nagu paneme aja. Et eeltööd teen mina.“ (juhtumikorraldaja)

Mõnes KOV-is, kus koostöö töötukassaga pole nt osakonna suurusest, töötajate vahetumisest jne tulenevalt väga tihe või sisukas, küsitakse aga noore käest tagasisidet tehtule, et noore tegemistega paremini kursis olla ja noort paremini toetada, sh näiteks teenuste võimalusi selgitades.

„See noor, ma näen lihtsalt minu töös, ta justkui peab sinna [töötukassa] süsteemi sobima, peab teadma, kuidas see süsteem toimib. et seal olla edukas. Ja, aga kui tal ei ole, noh, tal on sotsiaalsed oskused nõrgemad /.../ või ta teab väga valesid asju... /.../ Neil on nagu valed arusaamad, et jah, et töötukassast saab, sellest saab kohe, et kui sa lähed sinna, kohe saab. Tegelikult noh, päris elu ei ole nii et sa saad selle kohe. Võib-olla siis meie oleme need, see selgitav vahelüli noorele.“ (juhtumikorraldaja)

Uuring näitab seega, et koostöö sisu töötukassaga ja selle regulaarsus ning tulemuslikkus sõltuvad konkreetsest KOV-ist, juhtumikorraldajast ja Eesti Töötukassa osakonnast. On piirkondi, kus koostöö on juhtumipõhine, kuid on ka piirkondi, kus Eesti Töötukassa esindaja, juhtumikorraldaja ja sõltuvalt piirkonnast ka teised osapooled saavad teatud regulaarsusega kokku, et kogemusi vahetada ning paremini noorteni jõuda ja neid toetada. Mitmed intervjuueritud tõdesid, et NEET-noorte puhul ei pruugi noore töötukassasse mineku soovitamise ja paari võimaliku teenuse välja toomine olla piisav, et teda haridusse või tööturule aidata: vajalik on huvi noore käekäigu vastu ja noore julgustamine ning koostöö töötukassaga, et osataks noort paremini toetada erinevate teenuste vahel liikumisel. Ilma tiheda koostööta ja noort mitte julgustades on oht ära kadumiseks.

Uuringust selgub, et **Eesti Töötukassa piirkondlike osakondadega võiks tihedamat ja sisukamat koostööd teha**. Töötukassa esindaja tõdes, et töötukassas on väga palju erinevaid teenuseid, mille tutvustamisele keskendutakse ja kuna noored pole ainsaks sihtrühmaks, ei pruugi töötukassa spetsialistid olla teadlikud kõigist noortele sobivatest töötukassa välistest võimalustest. Mitmed intervjuueritud tõdesid, et sellest võib kasu olla kui Eesti Töötukassa spetsialist saab kohtumisel anda noorele kaasa nimekirja võimalikest täiendavatest piirkondlikest ja üleriigilistest toe võimalustest. Töötukassa välised toe võimalused võiksid olla kajastatud ka Eesti Töötukassa kodulehel, et noored kiiremini jõuaksid endale sobilikule toe ja õppimis- või töökohani. Intervjuude käigus toodud lugusid ja noorte erinevat tausta arvestades võiksid KOV-ide juhtumikorraldajad aktiivsemalt Eesti Töötukassa spetsialistidega ühendust võtta leidmaks noorele sobivaimat Eesti Töötukassa spetsialisti. Nimelt

kinnitasid intervjuud Noorte Tugila kogemust ja varasemate uuringute⁴ tulemust, et esmakontakt töötukassaga võib mõjutada, kas ja kaua noor on valmis töötukassa abil tööd otsima.

Lisaks tuli läbivalt välja töötukassa roll NEET ennetusega. Ühelt poolt tõdesid nii spetsialistid kui noored, et kooli ajal õpingute jätkamise olulisuse ning erinevate erialade võimaluste tutvustamine võivad ununeda ja suure infotulva alla mattuda, kuid teisalt tõdeti, et sellised infopäevad ja tunnid aitavad tõsta üldist teadlikkust, et vajadusel kusagilt täiendavat infot otsida. Ühe väiksema piirkonna poliitikakujundaja rõhutas maapiirkondades võimalike erialade mitmekesisuse tutvustamise olulisust põhikooli õpilastele, et noored leiaksid endale sobiva paremat ära elamist võimaldava eriala ja tegutseksid selle nimel.

Noorte Tugila

Noorte Tugila on osa Eesti Noortegarantii riiklikust tegevuskavast. Oma olemuselt on tegu programmiga 15–26-aastastele õppimise või tööga hõivamata noortele.⁵ Noorte Tugila spetsialistide (töötavad noortekeskustes, üks noortekeskus ja Noorte Tugila spetsialist võib teostada teenust ka mitmes omavalitsuses) ülesanne on õppimise või tööga hõivamata noored üles leida, nendega usalduslik kontakt saavutada, noori motiveerida/jõustada nende haridus- või tööellu suundumisel ning programmi osalusaja lõppemise järgselt vähemalt kuue kuu jooksul noorega kontakti hoida. Noorte Tugilas osalemine ei ole seotud konkreetse KOV-iga: noor võib ka mõne teise KOV-i Noorte Tugila tegevustes osaleda. Noorte Tugila spetsialistid ei saa nimekirju potentsiaalselt abi vajavatest noortest, vaid tuvastavad nad ise oma töö käigus ning koostööpartnerite abil. Tallinnas on Noorte Tugilad ja noortegarantii tugisüsteem integreeritud üheks programmiks „Hoog sisse“.

Koostöö juhtumikorraldajate ja Noorte Tugila spetsialistide vahel sõltub konkreetsest piirkonnast ja spetsialistidest. On piirkondi, kus omavahel koostööd ei tehta, neid, kus koostööd on üritatud, kuid seni pigem edutult kui ka piirkondi, kus noorte haridusse või tööturule abistamine toimub tihedas koostöös.

Koostöö kirjelduste põhjal on pigem tegu kuuenda peatüki alguses koostöö mudelis (joonis 35) kajastatud kaasamise, koostöö tegemise ja võimestamisega, kuid oli näiteid ka informeerimisest ning konsulteerimisest. Kaasamise ja koostöö näidetena võib tuua noorteni jõudmist näiteks olukorras kus noor juhtumikorraldaja kontakteerumisele enam ei vasta või endal puuduvad piisavad oskused või ressursid noorte piisavaks toetamiseks. Tugila spetsialisti tuge on kasutatud ka noortele sobivate töökuulutuste tõlkimiseks. Nimekirjade konfidentsiaalsusest tulenevalt on tihedamat koostööd tegijad palganud Noorte Tugila spetsialisti mingi koormusega KOV-i palgale NGTS-iga tegelema või küsivad nimekirjas olevate noorte tegelikku abivajadust välja selgitades noore nõusolekut tema andmete Noorte Tugila spetsialistile edastamiseks (olemuselt Noorte Tugila võimestamine, eeldusel, et koostöö noore toetamisel jätkub). Mõned intervjuueeritud juhtumikorraldajad tutvustavad noortele ka Noorte Tugilat kui ühte võimalikku kohta, kust abi ja tuge saada ning on andnud spetsialisti kontaktid noorele. Intervjuudele tuginedes on noore „ära kadumise ohtu“ arvestades noore toetamine tulemuslikum kui noore kontaktid Tugila spetsialistile antakse ja tema noorega ühendust võtab, mitte vastupidi. Noorte Tugila spetsialistid ise tunnetavad programmi esindaja sõnul, et koostöö on pigem ühesuunaline.

⁴ Vt nt Vaata ka Tatar, M., Käger, M., Vollmer, M., Kivistik, K., Pertšjonok, A. (2017). „Tegevuse „Minu esimene töökoht“ vahehindamine“. Balti Uuringute Instituut.

⁵ Tugila.ee/kodulehekulg.

Olgugi, et teistest intervjuudest ühesuunalise koostöö näiteid pigem ei tulnud, näitab intervjuude analüüs, et juhtumikorraldajate ning Noorte Tugilate koostöö potentsiaal on paljudes piirkondades alakasutatud.

„Me anname /.../ selle puhastatud nimekirja siis edasi sellele Tugila inimesele. Me teeme nagu koostööd heas mõttes, et tema siis hakkab vaatama, kellele tema suudab nagu personaalsemalt läheneda. Ja põhimõtteliselt siis see sotsiaaltöö spetsialist /.../ ka suhtleb siis nende noortega, kes [kas] siis nagu ühesõnaga kuidagigi on võimalik nendega nagu kontakti saada.“ (KOV-i poliitikakujundaja)

Intervjuude analüüsist selgus, et Noorte Tugilatega võiks tihedamat ja sisulisemat koostööd teha. Sõltuvalt juhtumikorraldaja taustast ja varasemast töökogemusest võib mõlemal osapoolel olla teadmisi ja kogemusi, mida teisega jagada. Lisaks pakuks sisuline koostöö ja üksteise poole pöördumise võimalus intervjuudest sageli välja tulnud tugiisiku võimalust. Arenemisruumi on ka ühisel tegevuste kommunikeerimisel ning üksteise toetamisel noorteni jõudmisel ja nende toetamisel. Suur koostööpotentsiaal on ka NEET-olukorda sattumist ennetaval tegevusel: olgugi, et NGTS-i eesmärk pole tegeleda ennetusega, samas kui Tugila spetsialistid tegelevad ka ennetusega, tuli intervjuudest välja mitmeid juhtumeid, kus koolist väljakukkumisoshus noortest teavitati just NGTS-i juhtumikorraldajat.

STEP-programm

STEP-programm tugineb Taanist pärit High:Five-i meetodil ja on suunatud 15–26-aastastele õigusrikkumise taustaga noortele, kes tahavad tööle või õppima minna. STEP-programm toob kokku noored, vastutustundlikud ehk õigusrikkumise taustaga noori aidata soovivad tööandjad, õppeasutused, avaliku võimu esindajad ja kolmanda sektori organisatsioonid. Programm pakub platvormi, kus töötatakse välja igale nimetatud osapooltele sobiv terviklahendus, mis aitab õigusrikkumise taustaga noorel leida sobiv töö- või õppekoht ja oma eluga õiguskuulekalt edasi minna. Oma olemuselt on tegu noore nõustamisteenusega ning potentsiaalse tööandja organisatsioonis töötavate noort ja sisseelamist toetavate mentorite koolitamisega. Lisaks noorele toetab STEP-programmi nõustaja 6 kuu jooksul pärast noore tööle või õppima asumist ka tööandja/õppeasutuse esindajaid ning noore mentoreid, et noor ei jääks ilma abita ning ei langeks tagasi NEET-olukorda.⁶ Programmis osalemise eelduseks on, et noor tahab minna tööle või õppima ning noor on nõus, et teda puudutavat infot jagatakse teiste võimalike noort toetavate osapooltega.

Arvestades, et STEP-programmi rakendatakse hetkel vaid Tallinnas ja Harjumaal, on ootuspärane, et koostööd sellega uuringu raames välja ei toodud. Küll aga näitasid intervjuu STEP-programmi esindajaga ja juhtumikorraldajate toodud murekohad, et võimalusi koostööks on. STEP-programmi esindajaga toimunud intervjuule tuginedes võiksid juhtumikorraldajad õppida STEP-programmi võrgustikutööst: laiapõhjaline võimalike koostööpartnerite kaardistamine, programmi tutvustamine ja palve seotud osapooltel noortele programmi tutvustada, nõustajate ja tööandjate võrgustik noore kiiremaks toetamiseks. Arvestades, et mitmed intervjuueeritud töid välja raskuseid õigusrikkumistega

⁶ [Step.ee kodulehekülg](#), sh Step.ee. (2019). „Noorte tööturule kaasamise programm step“.

seotud noorte toetamisel ning nende NEET-olukorda sattumise ennetamisel, on potentsiaali ka vastavate kogemuste vahetamisel ning tihedamal koostööl õigusrikkumistega noorte toetamisel. Kui NGTS-i puhul töid mitmed välja andmekaitsest tulenevaid piiranguid koostöö tegemisel teiste osapooltega, siis STEP-programmis on vastav koostöökokkulepe andmete vahetamiseks sõlmitud. STEP-programmi puhul on tähelepanuväärne, et tegu on ühiskondlikult kasuliku töö kõrval ühe kriminaalhoolduse alternatiivse võimalusega viidates võimalusele ka NGTS nähtavamaks ja loomulikumaks noorte toetamise osaks muuta. Kui esmapilgul võib näida, et juhtumikorraldajad võivad koostööst enam võita, siis STEP-programmi ülesehitust arvestades on väga oluline, et ka juhtumikorraldajad oleksid programmist teadlikud ning neil on võimekust õigusrikkumise taustaga noortega tegeleda: STEP-programmis osalemine eeldab, et nooreni on eelnevalt jõutud, usalduslik suhe loodud ja noor on mõistnud õppima või tööle mineku olulisust. Seega on oluline, et ka STEP-programmi spetsialistid oleksid teadlikud NGTS-ist, et noori vajadusel sinna suunata oma eesmärkides selgusele jõudmiseks.

„Meie programm näeb ette seda, et noor on ikkagi valmis minema tööle või õppima, et ta on juba saanud kuskilt mingit nõustamist või ta on kuskilt mingit selles mõttes tuge saanud... Et me ei tegele teraapiaga. Me aitamegi tal otsida tööd või, või siis kooli, kuhu minna edasi. Et kui me näeme, et ta ei ole ikka valmis tööle või kooli minema, siis me suuname ta teisele teenusele lihtsalt ja sellepärast on ka see selline lühiajaline programm.“ (STEP-programmi esindaja)

Johannes Mihkelsoni Keskus

Johannes Mihkelsoni Keskus (JMK) on koolitus- ja arenduskeskus, mis toetab läbi koolituste mh NEET-olukorras olevaid noori tööotsingutes ja sotsiaalsete- ning toimetulekuoskuste arendamises.⁷ Noortele on JMK koolitustel osalemine tasuta, koolituste osalustasu katab noorega seotud kohalik omavalitsus. Seega on JMK abil noore toetamise eelduseks KOV-i ja JMK vaheline koostöö või nõusolek noore osalustasu katmiseks.

Koostööd JMK-ga töid enim välja Lõuna- ja Põhja-Eesti kui keskuse asukohtade lähimavalitsuste esindajad (poliitikakujundajad, juhtumikorraldajad). Intervjuudele tuginedes seisneb koostöö peamiselt noorte JMK teenustesse suunamisel. Paar intervjuueeritut tõi välja, et keskuse esindajad on kaasatud ka noorte haridusse või tööturule aitamisele keskenduvatesse piirkondlikesse aruteludesse. Üks intervjuueeritu tõi välja, et JMK-lt küsitakse ja saadakse ka tagasisidet, kuidas noort võimalikult hästi toetada.

JMK tegevuste spetsiifikat ja intervjuude sisendit arvestades on peamisteks juhtumikorraldajate ning JMK koostöö võimalusteks kogemuste vahetamine ja üksteise tegevustesse suunamine. Koostöö on seda olulisem, et intervjuudele tuginedes on JMK-l küll väga head teadmised-kogemused noorte grupiviisiliseks toetamiseks-koolitamiseks, kuid personaalseks lähenemiseks võimalusi napib. Seega

⁷ Jmk.ee. [Johannes Mihkelsoni Keskusest](http://Jmk.ee).

on saadud teadmiste rakendamisel ja seatud eesmärkide täitmisel oluline roll NGTS-i juhtumikorraldaja toel, mis eeldab JMK spetsialistide teadlikkust NGTS-ist.

Tervishoid

Intervjuudele ja seonduvatele dokumentidele tuginedes on tervishoiuga seonduvateks potentsiaalseteks koostööpartneriteks näiteks vaimsele tervisele keskenduvad spetsialistid ja asutused, rehabilitatsiooni asutused, perearstid ja töövõimetusega seonduvad spetsialistid. Enim töid intervjueritud välja vajadust suuremaks koostööks tervishoiu asutustega, eelkõige vaimse tervise ja töövõime hindamise teemadel. Kirjelduste kohaselt on koostöö pigem ühesuunaline ehk noored suunatakse nõustajate juurde, sisulisemat ja mitmepoolset koostööd välja ei toodud. Läbivalt tuli välja, et üheks põhjuseks võib olla vaimse tervise spetsialistide niigi suur koormus ning konfidentsiaalsus nõustajaga räägitu osas. Küll aga töid mõned intervjueritud välja (nii juhtumikorraldajad kui koostööpartnerid), et võivad noore algatusel toetada nõustajaga räägitu elluviimises. Mõned töid välja ka koostööd perearstidega, peamiselt noore kättesaamise ja tegeliku abivajaduse väljaselgitamise eesmärgil.

Intervjuudele ja intervjuude käigus toodud näidetele tuginedes võiksid juhtumikorraldajad tervishoiu spetsialistidega regulaarselt kogemusi omavahel vahetada, et noori paremini toetada. Kasu võib olla ka juhtumikorraldajate koolitamisest vaimse nõustamise teemadel. Seda enam, et läbivalt toodi välja psühholoogi nõustamise võimaluste vähesust Eestis, sh NEET-olukorda sattumise ennetamiseks. Ühe uuringusse kaasatud tervishoiuasutuse esindaja positiivsetele lugudele tuginedes on väga oluline, et vaimse tervise probleemide ja nende tuvastamisega tegeletaks võimalikult varakult ning spetsialistid teeksid koostööd haridusasutuste, lastekaitse, ohvriabi ja teiste valdkonna spetsialistidega. Kaasatavad spetsialistid omakorda peaksid aga andma endast maksimumi noore toetamiseks. See aitab tagada, et niigi väheste vaimse tervise nõustamise ressursside olemasolu juures oleksid kohe kaasatud kõik olulised osapooled, üksteisele vastu ei töötataks ning noort jooksvalt toetataks. Sarnaselt Tugilate kogemusele on oluline, et noorega saavutataks kokkulepe, et infot võib anda teistele spetsialistidele, et nad ise abivajajaga ühendust saaksid võtta.

Lastekaitse-, sotsiaaltöö- ja hariduse valdkond/ spetsialistid

Intervjuud ja juhtumikorraldajate tausta ülevaatlilik kaardistus näitab, et juhtumikorraldajad on üldjuhul kas lastekaitse- või sotsiaalvaldkonna spetsialistid, harvem viitab ametinimetus noorsootööle. Enamus intervjueritud töi välja, et noore paremaks aitamiseks arutavad nad vajadusel juhtumeid kolleegiga. Mõned intervjueritud töid välja ka koostööd teiste KOV-i osakondadega, nt haridusvaldkonna spetsialistidega. Positiivsete koostöö näidetena võib tuua nimekirja kolleegidega koos üle vaatamise, nimekirja sattunud alaealiste osas lastekaitse spetsialistiga kontakteerumise, STAR rakenduses nimekirja sattunud noore kohta kolleegide poolt sisestatud info olemasolu kontrollimise ja täpsustamise, erinevate spetsialistide koostöös noore ja tema pere abistamise ning koostöös sotsiaaltöötajaga noore olme probleemide (nt elukoht, laste lasteaiakohad) lahendamise. Mitmed juhtumikorraldajad töid välja, et on kättesaamatu noorega samas piirkonnas elavatelt spetsialistidelt pärinud informatsiooni konkreetse noore või tema pere kohta, mis võimaldaks paremini nooreni jõuda.

„Üks inimene, kes vastutab selle eest, jälgib, et töö toimub. See on üks sotsiaaltöötaja ja siis tema uurib, kas pere või lapsega on ennem keegi tegelenud. Näiteks kui laps või noor kunagi ei ole täitnud koolikohustust, siis ta on meie noorsootööspsialisti vaateväljas olnud. Siis saab selle murega edasi tegeleda noorsootööspsialist, kes on niikuinii noorega tegelenud ja niimoodi me käimegi läbi ehk otsime juba oma meeskonnast tegelikult inimest, kes tunneb seda peret või noort. Ja kui meil on päris võõrad, kes tulevad, kellega pole üldse kokkupuuteid, siis seda nii-öelda tööjaotuse mõttes me jaotame ise ära. /.../ Nii et üks inimene, üks sotsiaalspsialist vastutab, et süsteem toimib ja põhimõtteliselt on inimesi, nii-öelda tööülesandeid jagada kuue inimese vahel ja mina olen ka seitsmes, et aeg-ajalt krõbedamad juhtumid aitan ka mina siis kaasa.“ (KOV-i poliitikakujundaja)

NEET-olukorras olevate noortega seonduvate spetsialistide koostöö olulisus tuli välja ka seoses noorte sooviga valida, kellel nad ennast aidata lasevad. Sarnaselt erinevate teenuste mõningasele kattuvusele on seega noorte vaates positiivne ka see kui ühes KOV-is tegelevad sarnase teemaga mitmed spetsialistid. Nimelt suurendab see tõenäosust, et noor leiab spetsialisti, kelle abiga ta seatud eesmärgini jõuab. Spetsialistide vaheline koostöö võimaldab aga noort toetada ilma, et noor kõike uuesti seletama peaks.

„Oli sellise raske taustaga noor. /.../ Ühte külge pidi ta nagu pages eest ära ja ei tahtnud, et keegi teda torgib ja tülitab, teist külge pidi ta vajab abi. /.../ Ta valis ka, kellega ta just mingil hetkel suhtleb. Et ühel hetkel ta näiteks mind usaldas, minuga suhtles ja /.../ lasi endaga toimetada. Ja siis ühel hetkel ta blokkis mind jälle ära ja siis ta hakkas nagu selle sotsiaaltöötajaga paremini suhtlema. Et noh, meil käis täiesti koostöö. Et see /.../ oli läbi mitme seire /.../ ja aasta pikkune lugu. /.../ See nüüd sai just õnneliku lahenduse.“ (juhtumikorraldaja)

Mõned intervjueeritud töid välja ka koostööd teiste omavalitsuste juhtumikorraldajate ning spetsialistidega. Juhtumikorraldajate ja koostööpartnerite toodud näidetele tuginedes on sellise koostöö eelduseks varasem üksteisega tutvumine, kasvõi NGTS-i koolituse raames, ja julgus kontakteeruda. Peamiselt toetatakse sellise koostöö puhul üksteist NGTS-i rakendamisel, juhtumite lahendamisel ning koostöövõrgustike tekitamisel.

Samas nähtus intervjuudest ka nimetatud valdkondade pigem vähene koostöö ja tegevuste killustatus: noortega tegeleb vaid juhtumikorraldaja, lähtuvalt noore vanusest tegeleb temaga ainult lastekaitsetöötaja või sotsiaaltöötaja, üks osakond ei tea kui teine osakond NGTS-i rakendab, süsteemset kogemuste vahetamist ega üksteise toetamist ei toimu. Intervjuudele tuginedes võivad selle taga olla mitmed ka ptk-s 6.2 toodud põhjused, sh nt ressursipuudus, koostöö vajaduse mitte mõistmine, NEET-noortega tegelemise vajaduse jäämine mitme valdkonna keskmesse, probleemid juhtimises. Juhtimis- ja vastutuse võtmise probleemidele viitab ka asjaolu, et mitmed intervjueeritud töid välja, et neil kas puudub pädevus noorteni nii hästi jõuda kui see kellelgi teisel õnnestuks või et

täiendava inimese palkamisel võiks ülesannete kattuvus ja vastutuse häägustumine veelgi suurem olla. NGTS-i rakendamisel tundusid olevat edukamad need KOV-id, kus teema olulisust ja teiste valdkondadega seotust paremini mõisteti ning juhtumikorraldaja ka ise proaktiivne on kolleegidelt nõu ja tuge küsima.

„No süsteem meie vallas toimis juba ammu niimoodi, sest mina olen ka, ütleme, osakonnajuhataja kelle alla kuulubki haridus, sotsiaal, tervishoid, noorsootöö - kõik see ongi ühes potis, et neid asju ma olen ammu juba meie tervikuna vaadanud ja tervishoidu samamoodi. See tähendab, kui on suuremad omavalitsused, siis peab lihtsalt mõtlema, kuidas nemad oma süsteeme paremini toimima saavad“ (KOV-i poliitikakujundaja)

Noorsootöö asutused ja spetsialistid

Noorte Tugilate kõrval on ka noorsootööl laiemalt (huviharidus, huvitegevus, noortekeskustes tehtav, noorteorganisatsioonides ja osaluskogudes tehtav jne) potentsiaali noore haridusse või tööturule aitamisel: millegi tegemise harjumuse tekitamine, võrgustumine, kuuluvustunde tekitamine, enese proovile panemine, töövõimaluste tutvustamine jne.⁸ Mitmes KOV-is arvestataksegi, sh NGTS-iga või mõne muu programmiga mitte liitunud, et noorsootööl on kõige lähem kokkupuude noorega soodustades kontakti loomist ja toe vajaduse märkamist ning et noort tuleb mure korral vastavalt võimalusele aidata, sõltumata tema vanusest.

„Siis kui on noored, kes tulevad oma muredega näiteks noorsootöötajate juurde, siis noorsootöötaja saabki teha selle esmase nõustamise ja suunamise. Et üldiselt oleme niimoodi nagu lähenenud, aga mingit muud niimoodi programmi või sellist ei olegi kasutanud“ (juhtumikorraldaja)

Mõnest intervjuust aga selgus, et mitte kõigis KOV-ides ei nähta noorsootöö ja noortega tegelejate rolli ning omavahelise koostöö tegemist nii olulisena. Paaris intervjuus tõdeti, et vanematele kui 13-aastastele või koolikohustuslikust eest väljas olevatele noortele nende KOV-is või noortekeskuses noorsootöö mõttes tähelepanu ei pöörata ehk vastavat koostöövõimalust noorsootöö valdkonnaga noorteni jõudmises ja nende toetamises tegelikkuses pole. Üks intervjuueeritu tões, et nende

⁸ Vt nt Taru, Marti (2010). Youth Work in Tallinn: the Positive Impact on Young People. Studies of Transition States and Societies, 2, 82–97. <http://publications.tlu.ee/index.php/stss/article/view/66>; Miller, J., McAuliffe, L., Riaz, N., Deuchar, R. (2015). Exploring youths' perceptions of the hidden practice of youth work in increasing social capital with young people considered NEET in Scotland. Journal of Youth Studies, 18/4, 468-484. DOI: 10.1080/13676261.2014.992311; SA Poliitikauuringute Keskus Praxis (2013). Noorteseire aastaraamat 2012: Noored ja sotsiaalne kaasatus. <https://www.noorteseire.ee/et/aastaraamat/noorteseire-aastaraamat-2012-noored-ja-sotsiaalne-kaasatus>

noortekeskuses noortekeskuse esindaja sõnul NEET-olukorras olevaid noori ei käi ehk teema ei puuduta neid.

„Nende [noorsootöö osakond] poolt on olnud pigem sõnum, et noortegarantii olgu sotsiaalosakonna all, kuna nemad juhtumi tööga ei tegele. Ja samas kui me vaatame meie /.../ noortekeskuseid, siis nende selline vanusegrupp on pigem /.../ kuni kaksteist, kolmteist, neliteist - sellised noored. Ja nende nii-öelda üheks üheks prioriteediks ei ole kindlasti olnud NEET-noored ja vanus kuusteist kuni kakkümmend kuus /.../. Ja kindlasti ma arvan, et noortekeskuste töötajatel hetkel ei ole piisavalt ettevalmistust selleks, et NEET-noortega tegeleda.“ (juhtumikorraldaja)

„Aga noortekeskuses me oleme teinud kaks aastat tööd selleks, et noh, jõuaks see, et kolmteist pluss noortega üldse tegeletakse. /.../ noortekeskused on tihti noorte toad, kus tegeletakse väga palju /.../ väikeste lastega /.../, kes hea meelega käivad meisterdamas ja tegemas /.../.“ (juhtumikorraldaja)

„Noortekeskused on praegu valinud natuke liiga kitsa tee, et nad on võtnud väga madala vanuse endale ja ainult sellise pigem meelelahutusliku poole, et noored lähevad peale kooli sinna, mängivad mingeid mängu, teevad mingeid tegevusi. Aga pigem on vähe selliseid nii öelda eluks väga vajalike oskuste arendamist, et kuidas leida tööd, kuidas koostada CV-d. Millised võimalused on üldse /.../ töö leidmiseks, millised spetsialistid saaksid sind aidata. Et kindlasti seda võimekust oleks vaja tõsta.“ (juhtumikorraldaja)

Üldiselt aga leidsid nii intervjuueeritud kui analüütikud, et noorsootöö potentsiaal noorte abistamisel on alakasutatud ning erinevad valdkonnad ja spetsialistid peavad tihedamalt (proaktiivselt) koostööd tegema noorte toetamisel. Eelnevalt toodut täiendavalt saab sotsiaalosakond pakkuda tuge toitlustuses, et noor koolist ära ei kaoks või laste olemasolul nende hoiukohtade korraldamise toetamises, et vanemal oleks võimalik eneseharimisega tegeleda või tööle minna. Üks intervjuueeritu tõi välja ka pikaajalisemate ja oskuseid-hoiakuid kujundavate programmide loomise olulisuse (nt noortele lapsevanematele, üksikvanematele, seadustega pahuksis olijatele), et noori süsteemsemalt toetada eesmärkide saavutamisel. Uuringut läbivalt tuli välja ka koostöö olulisus abi vajavate noorte märkamisel ning nende esmasel nõustamisel – koostöös on võimalik noort toetada ka siis kui märkaja ise abistamiseks valmis pole.

Haridusasutused

Koostööd piirkonnas või kaugemal asuvate haridusasutustega (üldhariduskoolid, kutsekoolid, täiskasvanute gümnaasiumid) tõid pigem välja pilootidest KOV-id viidates NGTS-ile ja noorte abistamisele keskendumise võimaluse olulisusele. Intervjuudele tuginedes on nt täiskasvanute gümnaasiumide ja kutsekoolidega arutatud noorte toetamise võimalusi, juhtumikorraldajad on kaardistanud koolide sisseastumistingimusi, erialasid ja õppegruppide suuruseid, on leitud võimalus

õpilase vastuvõtuks väljaspool tavalist sisseastumise perioodi ning mindud koos noorega õppeasutusega tutvuma. Samas oli nimetatu puhul tegu pigem üksikute, mitte laialt levinud ja strateegilise koostöö näidetega. Lisaks tõid mõned intervjuueeritud välja, et mitte kõik koolid pole alati vastu tulnud noore ja juhtumikorraldaja palvele noor vastu võtta või õpet noorele sobilikumaks kohendada. Välja toodi ka põhihariduseta noorte väheseid ja paljudele noortele asukoha poolest liiga kaugele jäävaid kutseõppe võimalusi.

Intervjuudest nähtub, et hoolimata NGTS-i fookusest NEET-olukorras juba olevatele noortele, pööratakse nii NGTS kui teiste noortega tegelejate poolt hariduse võtmes üha suuremat tähelepanu ka ennetustegevusele. Mõni intervjuueeritu tõi välja juhtumeid, kus üldharidusasutusest on nt sotsiaalpedagoog ühendust võtnud kui noor on jäänud koolist kõrvale või on väljakukkumisohus, et NGTS-i juhtumikorraldaja noorele kohe tuge pakuks ja noor liiga pikalt haridusest või tööturust eemale ei jääks. Üks KOV-i poliitikakujundaja tõi välja, et kevadeti saadetakse koolidesse info toetusvõimalustest ja kontaktidest juhaks kui noor ei saa edasi õppima või tööle (e-kooli või e-posti kaudu 16+ aastastele noortele ning nende vanematele). Samas oli ka haridusasutustega koostöös pettunud intervjuueeritud ja valideerimisseminaril osalenuid, kelle sõnul koolist väljakukkumise ohus või juba välja kukkunud noorte kohta ei teatata ei juhtumikorraldajatele ega lastekaitsespetsialistidele ning noorte info jõuab juhtumikorraldajani alles järgmise nimekirjaga, mis võib kevadel välja kukkunute jaoks olla hilja samal aastal haridustee jätkamiseks. Tähelepanuväärne on ka asjaolu, et juhtumikorraldajatel võib olla liigne usaldus, et koolides pakutakse NGTS ja teiste sarnaste tegevuste võimalusi ning muid NEET ennetustegevusi, sh noorele vajalikku nõustamist: üks intervjuueeritu oli kindel, et kool pakub noortele vajalikku tuge ning KOV-il pole vajadust midagi täiendavalt pakkuda, samas ei osatud öelda, mida ja kuidas täpsemalt koolis noortega tehakse NEET-olukorda sattumise vältimiseks. Selline ebapiisav teadlikkus üksteise tegevustest ja tegeliku koostöö mitte tegemine võib tuua kaasa olukorra, kus kõik osapooled on arvamusel, et keegi teine teemaga tegeleb.

Mitmed intervjuueeritud (sh NGTS-i vabatahtlikult rakendajad ja NGTS-iga mitte liitunud) leidsid, et haridusasutused ja nende spetsialistid peaksid noorte haridustee katkemise järgsetest võimalustest paremini teadlikud olema ja eelarvamusteta neid noortele tutvustama. See aitaks vähendada ohtu, et noored jäävad hätta sattudes liiga kauaks haridusest või tööturult eemale. Oluliseks peeti ka senisest suuremat rõhku koolides noorte nõustamisele, erialavõimaluste tutvustamisele ning töökogemuse pakkumisele. Lisaks tuli mitmetest intervjuudest välja, et tööandjate vajadusi ning keskhariduse põhjal noorte väljaõppe valmidust arvestades on esmatähtis noori veenda keskharidust omandama. Siin tuli välja ka noore perele tervikliku lähenemise pakkumine, mis tugineb osapoolte koostööle: ühe täiskasvanuharidust pakkuva asutuse kogemusel on oluline esmase positiivse kogemuse tekitamine noorele või tema lähedasele ja see võib lumepalli efektina tuua haridusteed jätkama rohkemaid inimesi.

„Kui üks pereliige tuleb, noh... Siin oli üks näide just, et siis see ema tuli kaasa. Siis ema kuulas, et oi, et, aga mu vennal on ka, et ta on juba kolmekümne nelja aastane, tal pole, isegi vist oli seitse klassi pooleli /.../. Et oi, et ma võin oma venna ka tuua. Ja siis see vend tõi veel oma naise ka. Et noh, et kui nad korra, me oleme ikka öelnud, kui me saame korra nad meelitada siia minu kabinetti või siia nõustaja kabinetti, majast sisse ja, ja nendega sõbralikult rääkinud, siis nad näevad

konkreetset keskkonda. Me toome näiteid ja siis nad toovad veel sõpru ja sugulasi ka kaasa. Aga kas see on kõige raskem samm nad siia maja uksest sisse saada.“ (koostööpartner)

Ettevõtted ja vabaihendused

Koostööd ettevõtetega intervjueritult otse ei küsitud. Küll aga töid mõned intervjueritud välja, et koostööd on ka ettevõtetega ja potentsiaalsete tööandjatega tehtud. Suur potentsiaal noore abistamises on juhtumikorraldaja panusel ettevõtetega suhtlemises. Näiteks on tööandjate esindajatega suheldes võimalik saada paremat aimdust, kas ja milliseid noori tööle oodatakse. Lisaks on mõni juhtumikorraldaja aidanud tööpakkumisi leida ja vajadusel tõlkida, harjutanud töövestluseks, toetanud noort esimese tööpäeva kokku leppimises. Ees pool kirjeldatud STEP-programmis on koostöö potentsiaalsete tööandjatega väga oluliseks osaks ja intervjuudele tuginedes on ka NGTS-i raames noorte paremaks toetamiseks potentsiaali tööandjatega tihedamaks ning sisukamaks koostööks.

Kogukond, noore lähedased

Eriti väiksemate ja ebaregulaarselt NGTS-i rakendanud KOV-ide esindajad olid veendumusel, et neil on (tänu aktiivsele kogukonnale) üsna hea ülevaade omavalitsuses elavatest abi vajavatest noortest. Samas töid mõned välja, et kõik noored ja nende lähedased ei näita välja ega tunnista, et neil on probleeme. Seega ainult kogukonna ja noore lähedastele ei tasu vähemalt mõne KOV esindaja hinnangul lootma jääda. Küll aga toodi eriti aktiivsete noortega kontakteerujate poolt välja kogukonna ja lähedaste olulisus nooreni jõudmisel ja noore toetamisel. Toodi näiteid, kus lapsevanem, vanavanem või noore sõber on noore lõpuks juhtumikorraldaja juurde saanud. Samas toodi ka näiteid, kus noore lähedased võivad oma eelarvamustest, pessimismist, suhtumisest ja ükskõiksusest tulenevalt olematuks teha NGTS-i teavitustegevuse ning juhtumikorraldaja poolse panuse noort toetada. Lapsevanemate või hooldajate panus ja toetus on vajalik eriti juhul, kui abi vajab alaealine. Nimelt võib sõltuvalt tegevusest olla vajalik hooldaja allkiri, et noor teenustes osaleda saaks.

„On mõlemaid nagu juhtumeid olnud. Et ühel noorel oli ema täiesti vastu sellele, et seesama noor kusjuures, kes mulle ise helistas täiesti täiesti paanikas olles, kelle ema üldse ei toetanud teda ja arvas, et see, et ta kuskilt noorte garantiist abi saab, /.../ et sellel ei ole küll mõtet ja et ta niikuinii ei saa hakkama, et miks ta seal on üldse... Mille peale mina pakkusin, et ma helistan emale ise ja selgitan, mis programmiga on tegemist, mis võimalused sellel noorel on. Aga siis tundus, et see asi ikkagi nagu lahenes nii palju, et see ema andis oma lapsele nii öelda võimaluse ise tegutseda ja ise teha oma elu eest valikuid. Ja samamoodi on väga palju selliseid toetavaid olukordi, et kus tõesti noore sõbrad nagu, nagu mõistavad ja toetavad ja aitavad. Et ma isiklikult ei ole pidanud küll ühegi juhtumi raames nii-öelda noore tugivõrgustikuga ühendust võtma, aga kui noorega nagu vestelnud olen, et siis ma olen kuulnud, et sõbrad toetavad ja perekond toetab, et saavad hakkama.“ (juhtumikorraldaja)

Teised osapooled

Intervjuude käigus toodi välja ka muid, eelnevalt toodud gruppidesse mitte sobivaid osapooli. Mitmed töid välja koostööd tugikeskuste või hoolekandeesutustega nt ajutise varjupaiga pakkumiseks või elukoha leidmiseks. Mitmest intervjuust tuli välja ka võlanõustamise vajadus. Mõned töid välja ka koostööd kriminaalhooldajaga ning (noorsoo)politseiga, kusjuures viimase puhul peeti eriti oluliseks ennetustegevust, sest paari uuringus osalenu kogemusel on keeruline nende noortega hiljem kontakti saada. Samas on tähelepanuväärne, et mitte kõik noorsoopolitseinikud pole teadlikud NGTS-ist ja välja töötamisel on oma süsteem noortele nn tugiisiku pakkumiseks. Üksikute näidetena toodi nt koostööd Tööinspeksiooniga kuna noorel oli probleeme tööandjaga, aga ka koostööd Toidupangaga, piirkondlike „Saagu Valgus“ vms taaskasutuskeskustega. Üks intervjuueeritu tõi välja, et rändetaustaga NEET-noorte paremaks toetamiseks ja eesti keele oskuse arendamiseks on koostööd tehtud Innovega, Eesti Majaga ja Integratsiooni Sihtasutusega. Koolitusvõimaluste puhul on kutsekoolide ja koolitajate kõrval suunatud ka HTM-i tasuta kursuste ning lastevanematele mõeldud programmide juurde. Viimati nimetatute puhul on pigem aga olnud tegu võimaluste tutvustamise ja noorte suunamisega, mitte sisulise omavahelise koostööga noore aitamiseks.

Peamised järeldused:

- NGTS-i rakendamise koosmõju ja asjakohasus teiste noorte tööhõivevalmidust ja konkurentsivõimet suurendavate teenustega sõltub konkreetsest KOV-ist: juhtumikorraldaja teadlikkus teistest teenustest ning valmidus ja võimekus neid tutvustada ning noori teenustes osalemisel toetada.
- Mitmepoolne koostöö, sh võrgustikutöö on väga olulised noorte toetamiseks. Uuringule tuginedes suuresti aga isikutel põhinevad ning vedaja / oluliste inimest lahkudes tuleb kõike uuesti alustada.
- NEET-olukorras olevate noorte toetamine on seotud nii hariduse-, tööturu- kui tervise valdkonnaga ja eeldab kõigi osapoolte koostööd.
- Koostöö tegemine ja sellise töötaja olemasolu, kellel on aega ning tahtmist pikemalt noortega tegutseda, on NGTS-i tulemuslikkuse võtmekohad.
- Isegi kui erinevad osapooled teevad koostööd noore haridusse või tööturule abistamisel ja toimuvad juhtumipõhised arutelud või kohtumised, ei ole selline koostöö laialt levinud ega süsteemne.
- Juhtumikorraldajate teadlikkus võimalikest koostööpartneritest ja koostöövõimalustest on suuresti sõltuvuses võimekusega osapooli ja koostöövõimalusi kaardistada ning NEET-noorte eripära mõistmisega.
- Koostöövõimaluste hulk sõltub piirkonnast ning noore toetajate suhtumisest. Üldjuhul leiti, et karjäärinõustaja ja psühholoogi teenused võiksid kohapeal kättesaadavad olla.
- Enim rahulolematust, sh koostöö osas, avaldati noorteni jõudmise osas.